

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนโดยใช้กระบวนการเอไอซีของนักเรียน ผู้ปกครองทางโรงเรียนได้ยื่นครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กระบวนการเอไอซีต่อการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร(สอนคนหูหนวก) จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้มุมมองของนักเรียนต่อปรากฏการณ์ทางสังคม โดยมีมุมมองหลายมิติ (Multidimension) เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้วิจัยได้พยายามศึกษากระบวนการเอไอซีตามขั้นตอนของกระบวนการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอุบัติเหตุและการป้องกัน และบริบทต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลภาพรวม (Holistic) ของการศึกษาย่างแท้จริง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation)
3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)
4. การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเองตลอดระยะเวลาการศึกษา ศึกษาภาษามือ และมีผู้ช่วยระหว่างการประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 คน โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2542-2544 ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการใช้กระบวนการเอไอซีต่อการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

กระบวนการเอไอซี ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการรับรู้สถานการณ์อุบัติเหตุในโรงเรียน กำหนดเป้าหมาย เสนอทางเลือกที่หลากหลาย กำหนดแผนปฏิบัติการและรับผิดชอบ และนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติจริงในโรงเรียน ผลที่ได้จากการปฏิบัติการสามารถนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ยิ่งขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงขนาดและคุณลักษณะของกลุ่มประชากรนักเรียนที่ใช้ในการศึกษาตลอดเวลาตามความสนใจและข้อจำกัดของสถานการณ์ กระบวนการเอไอซีช่วยให้นักเรียนหลายคนมีความมั่นใจที่จะเสนอความคิดเห็น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุบัติเหตุต่าง ๆ ในฐานะเป็นเจ้าของปัญหา สามารถนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการเอไอซีนี้ไปประกอบแผนการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุได้ นักเรียนบางคนได้แสดงความสามารถ และใช้ความดีเพื่อสื่อกลางในการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ นอกจากนี้กระบวนการเอไอซีทำให้นักเรียนสามารถจัดการกับปัญหาในการบริหารจัดการ ทำให้รู้จักวิธีจัดระบบการทำงาน จัดคนให้เหมาะสมกับงาน ทำให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการโดยพิจารณาจากความสามารถ ความถนัด ความสนใจและคุณความดีของแต่ละคน นักเรียนบางคนอาสาเป็นคณะกรรมการในงานที่คิดว่าตนเองสามารถช่วยแบ่งเบาภาระประธานและรองประธานนักเรียนได้ ไม่รู้สึกว้าเหว่ทบทนาที่เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันด้วยความปรารถนาดีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในแต่ละขั้นตอน นักเรียนที่ไม่โดดเด่นมีโอกาสใช้ศักยภาพของตนเองก่อคุณงามความดีของส่วนรวม และตั้งใจทำงานเต็มที่ มีโอกาสรับคำแนะนำและศึกษาเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่น การวาดภาพและสื่อความคิดของนักเรียนตลอดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำให้ทราบว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุพอสมควร การจัดทำป้ายเตือนอุบัติเหตุบริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียนภายหลังจากการศึกษาดูงานจากวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสังเกตและวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนผู้บกพร่องทางการได้ยิน อย่างไรก็ตาม ภาษามือมีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจสาระที่นักเรียนนำเสนอ สามารถให้ข้อเสนอแนะได้ทันที่ และช่วยประสานงานได้ตรงกับความต้องการของนักเรียน

อภิปรายผลการศึกษา

จากการใช้กระบวนการเอไอซี ในขั้น A ทำให้นักเรียนในที่ประชุมรับรู้และเข้าใจสถานการณ์อุบัติเหตุร่วมกัน การวาดภาพและการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ประสบภัยเองทำให้บรรยากาศในที่ประชุมดำเนินไปด้วยความราบรื่น สอดคล้องกับที่ ศรียา นิยมธรรม (อ้างแล้ว,

หน้า 34) กล่าวว่า เด็กผู้บกพร่องทางการได้ยินจะชอบวาด และถือว่าการวาดเป็นการสื่อสาร โดยใช้ตาเป็นประสาทสัมผัสผู้นำ เนื่องจากหูไม่ได้ยิน และจะถ่ายทอดออกมาในลักษณะของการวาดภาพเหมือน จะเห็นได้ว่าอุปนิสัยบางอย่างที่นักเรียนให้ข้อมูลนั้น มีสาเหตุมาจากความบกพร่องของร่างกาย เช่น กรณีที่นักเรียนผู้บกพร่องทางการได้ยินได้รับอุปนิสัยเดินชนกิ่งไม้ระหว่างเดินสนทนาภาษามือกับเพื่อน ๆ และถูกรถชนเพราะไม่ได้ยินเสียงบีบแตร สอดคล้องกับปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ (อ้างใน อำไพ หวังไพโรจน์กิจ, 2528, หน้า16) พบว่า ความบกพร่องของร่างกายเป็นนอกจากนี้ สาเหตุของอุปนิสัยที่สำคัญคือ ความประมาท คึกคะนอง การเล่นซุกซนของเด็ก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัย สอดคล้องกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุปนิสัยในเด็กของ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุปนิสัยแห่งชาติ (2537, หน้า 131) ได้สรุปว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุปนิสัยในเด็กประกอบด้วยปัจจัยภายใน (ปัจจัยด้านจิตใจ) ได้แก่ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดประสบการณ์ ต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เลียนแบบ ชอบเสี่ยง สร้างความนับถือให้ตัวเองความไม่เหมาะสมทางด้านจิตใจ ความไม่สมดุลของโครงสร้างของบุคคล พฤติกรรมทางสังคม (เช่น ความก้าวร้าว) และโรคทางกรรมพันธุ์ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกัน รวมถึงปัจจัยเฉพาะหน้าของจิตใจและสมดุลเคมีในร่างกาย ตลอดจนสถานการณ์เฉพาะหน้าจากปัจจัยแวดล้อม เช่น การเสื่อมสภาพของอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ

ในขั้นเข้าใจสถานการณ์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างนักเรียนนี้ นักเรียนยอมรับว่าผลกระทบของอุปนิสัยก่อให้เกิดความเจ็บปวด และเป็นอุปสรรคต่อการเรียน เนื่องจากการเรียนของโรงเรียนต้องเดินเปลี่ยนห้องเรียนเป็นรายวิชา นอกจากนี้เมื่อนักเรียนบาดเจ็บจากอุปนิสัยแล้ว นักเรียนบางคนไม่ได้รับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากร การนำกระบวน การเอไอซีมาใช้ ทำให้มีคณะกรรมการฝ่ายงานพยาบาลเกิดขึ้น และซักถามเรียนรู้จากครูพยาบาลด้วยความสนใจ การที่นักเรียนมีความกระตือรือร้นและเต็มใจปฏิบัติหน้าที่นี้ มีความสอดคล้องกับข้อสรุปจากการประชุมสมัชชาโลก (WHO, 1978, pp.50 อ้างใน กรรณิการ์ พงษ์สนธิ และคนอื่น ๆ อ้างแล้ว, หน้า 1) ที่ว่า ปัญหาสุขภาพของชุมชนจะต้องถูกระบุโดยชุมชน ทั้งนี้ความสำเร็จของโครงการสุขภาพจะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนยอมรับและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ (Ownership) ในช่วงต้น อาจต้องใช้การนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ครูพยาบาลอาจรู้สึกว่าเป็นงานที่ทำให้เหนื่อยเพิ่มขึ้น แต่ในระยะยาวแล้ว คณะกรรมการกลุ่มนี้จะสามารถช่วยเหลืองานของครูพยาบาลได้ดี

ในชั้น C (กำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบ) นั้นพบว่านักเรียนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ แต่จะเห็นได้ว่าเมื่อให้คำแนะนำนักเรียนเพียงเล็กน้อย นักเรียนก็สามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ กระบวนการเอไอซีทำให้นักเรียนที่ไม่เคยมีบทบาทในการดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้มีโอกาสทำงานเพื่อส่วนรวมตามความถนัดของเขา นักเรียนมีความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความมั่นใจที่จะแสดงความคิดเห็น กล้าต่อรองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ อรพินท์ สหโชคชัย และคนอื่น ๆ (2537) พบว่ากระบวนการเอไอซี เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยให้แผนพัฒนาเป็นแผนที่มาจากประชาชนมากขึ้น ฝึกให้ผู้เข้าร่วมประชุมรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดพลังในการพัฒนา สามารถนำไปใช้ได้โดยที่ความแตกต่างของพื้นที่ วัฒนธรรมประเพณี และศาสนาไม่เป็นอุปสรรคในการใช้กระบวนการนี้ แต่ต้องปรับรายละเอียดบางประการให้เข้ากับท้องถิ่น ซึ่งในกรณีของผู้ปกครองทางการไต้หวัน สิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งก็คือการเข้าใจวัฒนธรรมการสื่อความหมายด้วยภาษามือ จากการสังเกตของผู้วิจัย แม้จะมีการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุด้วยการทำป้ายเตือนอุบัติเหตุ การจัดบอร์ดให้ความรู้ การสอนสุขศึกษาหน้าเสาธง โดยนักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินแล้วก็ตาม พบว่านักเรียนยังคงแสดงพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัยเหมือนเดิมตามความเคยชิน เช่น การปีนระเบียงออกมายืนที่กันสาดเพื่อคุยกับเพื่อนที่อยู่ชั้นล่างของอาคาร 5 ชั้น การเดินไม่สวมรองเท้า การเห่าบริเวณทางเดิน ฯลฯ อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากนักเรียนไม่ได้เป็นผู้กำหนดสถานการณ์อุบัติเหตุในอนาคต (A₂) ร่วมกันอย่างแท้จริง จึงไม่ก่อให้เกิดพันธกิจร่วมกันระหว่างนักเรียนที่จะดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนเท่าที่ควรและน่าจะมีการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในด้านอื่น ๆ ให้ครอบคลุมมากขึ้น เช่น การป้องกันทางวิศวกรรม การใช้กฎระเบียบและการฝึกฝนจนเป็นนิสัย ดังที่ พรฤทธิ์ บัญชรหัตถกิจ (2531, หน้า 13) สรุปไว้ว่า การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนควรกระทำพร้อม ๆ กัน 3 ด้าน คือ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย การจัดบริการที่ปลอดภัย ควบคู่กับการสอนสวัสดิศึกษา การจัดทำรายงานอุบัติเหตุอย่างครอบคลุม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุ กระบวนการเอไอซีเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยสืบค้นมูลเหตุแท้จริงของการเกิดอุบัติเหตุจากเจ้าของปัญหาโดยตรง และสามารถสร้างอาสาสมัครที่พร้อมจะเรียนรู้และดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุได้ แต่การใช้กระบวนการเอไอซีเพื่อปลูกฝังสวัสดินิสัยให้กับนักเรียนผู้ปกครองทางการไต้หวันนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องยอมอุทิศเวลาในช่วงแรกของการศึกษาเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนผู้ปกครองทางการไต้หวันค่อย ๆ ทำความเข้าใจ พินิจพิจารณา และมีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องหาวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ต่อไป

อุปสรรคปัญหาที่พบจากการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า มีข้อจำกัดระหว่างการทำวิจัยดังนี้

1. ความไม่เป็นกลางของภาษามือ เนื่องจากภาษามือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้ระหว่างการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการดำเนินไปด้วยความล่าช้า เพราะผู้เข้าร่วมประชุมจะทักท้วงให้ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนภาษามือบางคำเป็นระยะ ๆ แต่เมื่อผู้วิจัยสามารถจดจำและใช้ภาษามือตามที่ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำได้ พบว่ามีนักเรียนอีกหลายคนที่ไม่เข้าใจภาษามือนั้น ๆ ทำให้คำบางคำผู้วิจัยต้องแก้ไขด้วยการใช้ภาษามือ 2 แบบต่อ 1 คำ นอกจากนี้ นักเรียนหูหนวกจะไม่ชอบให้ผู้วิจัยพูดระหว่างใช้ภาษามือ แต่นักเรียนที่หูตึงและนักเรียนที่เคยได้ยินแต่ต่อมาหูหนวกในภายหลังจะขอให้ผู้วิจัยพูดด้วยเนื่องจากไม่ได้ยินหลงเหลืออยู่บ้าง และนักเรียนที่เคยได้ยินแต่ต่อมาหูหนวกในภายหลังต้องการให้ผู้วิจัยพูดเพราะยังไม่เข้าใจภาษามือ ต้องอาศัยการอ่านริมฝีปาก เมื่อผู้วิจัยใช้ภาษามือเพียงอย่างเดียว ทำให้นักเรียนที่เพิ่งจะหูหนวกและยังไม่เข้าใจภาษามือไม่เข้าใจคำว่าอุปนิสัย และวาดเรื่องการปวดฟันจากการตีความภาษามือคำว่า "เจ็บ" และเห็นว่าครูพยาบาลจะจัดกิจกรรมที่เน้นเรื่องสุขภาพปากและฟันมาโดยตลอด

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้จัดขึ้นในโรงเรียน เป็นการแทรกแซงการเรียนการสอนปกติ แทรกแซงวิถีชีวิตของนักเรียนและครูหอพัก การจัดการประชุมไม่สามารถกำหนดวันและเวลาที่แน่นอนได้ ต้องปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจกับทุกฝ่ายให้มากที่สุด การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและยุ่งยาก ในบางกรณีที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหนือความคาดหมาย อาจสร้างความไม่พอใจกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยไม่เจตนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การนำกระบวนการเอไอซีไปดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน ช่วยให้ทราบข้อมูลเหตุปัจจัยที่แท้จริงของการเกิดอุบัติเหตุ และสามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

2. ควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและการปลูกฝังสวัสดินิสัยให้กับนักเรียน ผู้ปกครองทางการได้ยินอย่างต่อเนื่อง

3. การประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมในโรงเรียน ควรเสนอในช่วงต้นปีซึ่งแต่ละโรงเรียนจะวางแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา การบูรณาการร่วมกับแผนปฏิบัติการหลักจะทำให้การดำเนินงานสะดวกยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การนำกระบวนการเอไอซีไปใช้ในกลุ่มผู้ปกครองทางการได้ยินในเรื่องอื่น ๆ ผู้ดำเนินกิจกรรมควรทำงานเป็นทีม สามารถเข้าใจและใช้ภาษามือได้ทุกคน เพราะอาจจะมีสถานการณ์ที่นักเรียนต้องการข้อเสนอแนะระหว่างดำเนินกิจกรรม
2. การวาดรูปในกระบวนการเอไอซีช่วยลดความกังวลเกี่ยวกับการเขียนได้ แต่ไม่จำเป็นต้องใช้การวาดรูปทุกครั้ง เพราะอาจก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายได้เช่นกัน การใช้กิจกรรมนันทนาการมีส่วนช่วยให้การดำเนินกิจกรรมมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้กระบวนการเอไอซีในกลุ่มนักเรียนที่มีการได้ยินปกติและนักเรียนผู้ปกครองทางการได้ยินในเรื่องอื่น ๆ
4. ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในโรงเรียนสอนผู้ปกครองทางการได้ยินในประเทศไทย
5. ควรมีการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมต่อการป้องกันอุปสรรคจากการเล่นกีฬาในนักเรียนผู้ปกครองทางการได้ยิน